

NOMS DE PLANTES EN OCCITÀ DE LA VALL D'ARAN. LES DESIGNACIONS DE LA FARIGOLA I EL TIMÓ DE MUNTANYA

Aitor CARRERA
Universitat de Lleida

1. PRESENTACIÓ. FONTS PER A L'ESTUDI FITONÍMIC DE L'ARANÈS

Les publicacions que inclouen noms de plantes en l'occità de la Vall d'Aran i dels territoris gascons immediats no són precisament inexistents. Aquesta comarca gascona s'ha d'adscriure a allò que Bec (1968) va anomenar *gascó pirinenc oriental*, el territori del qual no només inclouria la mateixa Vall d'Aran, sinó també l'Alt Comenge (que no solament comprendria territoris que avui formen part del departament francès de l'Alta Garona, sinó igualment la Varossa, al dels Alts Pirineus) i el Coserans (a la meitat occidental de l'Arieja). En tot aquest espai, i també en algunes zones veïnes, hi ha nombrosos treballs que ens forneixen un grau variable de dades fitonímiques —de natura igualment més o menys local des del punt de vista de l'amplitud geogràfica— i fins i tot catàlegs o estudis lingüístics d'aprofundiment irregular que s'interessen —sovint, entre moltes altres coses— per les denominacions locals dels vegetals o en recullen exemples, algun dels quals gosaríem dir que fins i tot és prou conegut en l'àmbit acadèmic. Cap a la fi del segle XIX, Julien Sacaze ja va signar dos articles consecutius on s'enumeraven un bon nombre d'apel·lacions de la vall de Luishon, situada immediatament a l'oest de la Vall d'Aran (Sacaze 1890, 1891). Una mica més cap a ponent, tot i que estrictament ja quedi fora de l'àrea del gascó pirinenc oriental, la vall d'Aura va ser objecte d'una recerca similar signada per l'erudit i clergue François Marsan, recuperada recentment en volum al costat de textos inèdits sobre l'occità de la Varossa de Soulé-Venture (Le Nail / Eygun, ed. 2015). Però la investigació més remarcable en l'àmbit que ens ocupa és sens dubte l'important treball de Séguy (1953), la primera tesi del gran dialectòleg tolosà, en la qual no només s'inventarien una quantitat molt important de termes botànics obtinguts sobre el terreny en una àrea gascona que depassa el marc del nostre subdialecte, sinó en què es fa una anàlisi detallada de totes aquestes denominacions des d'un punt de vista lingüístic, etimològic i, si cal, etiològic. En aquest treball Séguy va disposar d'un informador d'una població de la Vall d'Aran, Canejan, arran de la frontera. Però, de fet, ell mateix ja havia

publicat prèviament (Séguy 1948) una relació de fitònims obtinguts a la localitat de Casau (punt d'enquesta inicial de l'ALG, situat a poca distància de la capital, Vielha) de la boca de diversos parlants, algun dels quals —sigui dit de passada— originari de Montcorbau, lleugerament més al nord, alhora que religiós (com el fill més il·lustre d'aquell poble, el poeta Jusèp Condò). Aquests treballs, especialment rellevants, es completen amb altres publicacions del mateix autor com Séguy (1952), on s'interessa per la formació d'alguns topònims d'origen vegetal de la seua àrea d'estudi, o Séguy (1955), on s'aborden algunes denominacions gascones referides a la flora però també a la fauna. Aquestes recerques són inseparables de l'ALG, dirigit pel mateix Séguy, que ens forneix un volum considerable d'informacions fitonímiques sobre tot l'àmbit gascó, especialment a través del seu primer volum, on el punt d'enquesta aranès, Casau, encara no havia estat substituït per Aubèrt —al centre de la comarca— i Tredòs —a la part alta. Evidentment que tant l'ALG com les produccions de Séguy que hem citat, són fonamentals per a l'estudi de la fitonímia gascona en general i, en el cas que ens ocupa, per a la de l'àrea formada per l'Alt Comenge, el Coserans i la Vall d'Aran i les zones immediates. Remarqueu, tanmateix, que un bon eixam de dades sobre les denominacions vegetals usades en el nostre àmbit geogràfic poden emergir en molts altres treballs de tipologia ben diversa, que van des d'un atlas anterior com l'ALF (que, amb una malla més ampla que l'ALG, del qual n'és el precursor, també tenia punts d'enquesta al nostre territori [tot i que no a la Vall d'Aran, evidentment], el nombre dels quals va ser ampliat més tard per l'atles gascó) o de repertoris que agrupen notícies d'origen ben variat sobre noms de plantes de tot l'Hexàgon (el més destacable dels quals són, sense cap mena de dubte, els onze volums de Rolland 1896-1914) fins a publicacions de tota mena que descriuen o, com a mínim, aporten informació sobre el parlar de localitats o d'espais de la nostra zona. Aquests documents poden prendre formes absolutament heterogènies: glossaris de modalitats locals, articles veritablement científics o més aviat de valor tècnic limitat, reculls de continguts folklòrics o etnogràfics, monografies sobre pobles o racons concrets des d'òptiques diverses, etc.¹ De fet, en qualsevol publicació en què es pugui trobar informació lingüística o dialectològica sobre el territori que ens interessa, s'hi acostumen a obtenir igualment dades —segons el cas, més episòdiques o abundants— sobre les denominacions dels vegetals en l'occità de la zona.

Si ens concentrem estrictament en la Vall d'Aran, hem de tenir en compte que Rohlf's (1977³ [1935]) ja va interessar-se no només per diverses localitats del Bauartès (al *cantó* de Sent Biat; de les quals també se'n retroben dades en altres publicacions de l'autor sobre el gascó com Rohlf's 1931), continuació geogràfica natural de la comarca més enllà de la frontera estatal, sinó també —com la monografia de Séguy— per la població baixaranesa de Canejan, amb la qual cosa el seu treball inclou alguna denominació pròpia d'aquest nucli tan singular, cosa que no exclou algun fitònim (si bé és més aviat esporàdic, sobretot en comparació amb indrets comengesos propers com Mèles o Hòs). També hi ha informacions relatives a termes botànics aranesos —molt més nombroses— en recerques de la primera meitat dels segle xx signades per investigadors de l'escola d'Ham-

1. Vegeu l'inventari de fonts per a l'estudi lingüístic del gascó pirinenc oriental que vam assajar a Carrera (2008a).

burg com Krüger (sobretot a Krüger 1995a) o Heyns (1938), que va abordar principalment la zona dels Quate Lòcs, a la part baixa de la comarca. Mig segle més tard, un altre investigador germànic, Gerhard Bernhard (1988), va publicar un extens catàleg de noms de vegetals usats a la Vall d'Aran, on no es recollen únicament termes de poblacions escampades per tot aquest petit país gascó, sinó on també es mirava d'identificar de manera precisa cada fitònim amb el seu referent. És una llàstima, en tot cas, que en aquest treball —com tindrem l'ocasió d'assenyalar— hi hagi tant algunes transcripcions fonètiques sorprenents com certes atribucions de formes a determinades localitats que són directament inversemblants (i que suggereixen, per tant, que alguns noms de poblacions s'han associat gratuïtament a determinats termes, qui sap si per obtenir repertoris geogràfics més generosos al costat d'alguns fitònims). Més que no pas contribuir a dibuixar de manera precisa l'àrea territorial que ocupen algunes denominacions, el treball de Bernhard més aviat incita a l'error.²

Tenint en compte que l'atles aranès de Griera (*ALVA*) presenta un nombre tan dilatat de problemes i d'errors que sovint fins i tot resulta difícil de fer-li cap confiança,³ les investigacions de Coromines, i especialment la seua gran monografia aranesa (Coromines 1990), constitueixen la contribució més important per conèixer el lèxic aranès, també el fitonímic, fins i tot si ja vam advertir en el seu moment (Carrera 2006) que la recerca d'aquest gran i admirat lingüista sobre l'occità de la Vall d'Aran pateix —especialment en el que es refereix al vocabulari— certes irregularitats informatives que fan que, tot i que les dades sobre alguns mots sovint siguin difícils d'igualar i ja no diguem de superar, en diverses ocasions es basin en poques informacions obtingudes en un nombre limitat de poblacions a partir de les quals s'intenta inferir —potser fins i tot de manera una mica precipitada— la distribució territorial de diversos geosinònims que conviuen a l'interior de la Vall d'Aran. Això sense tenir en compte que, de tant en tant, assistim a algunes contradiccions informatives, ocasionals però manifestes, sobre un únic terme, fins i tot dins d'una mateixa publicació.⁴ A banda de Coromines i dels altres investigadors que hem

2. Per ara vegeu-ne un exemple a Carrera (2018: 224), on ja vam apuntar que Bernhard situava el terme *arronçabueu* (*Ononis repens*) en gairebé mitja dotzena de localitats, entre les quals punts alt-aranesos com Garòs i Gessa (a més, amb problemes notables en la transcripció fonètica, començant per la vocal tònica). Les nostres enquestes desmenteixen radicalment aquestes atribucions, i demostren que *arronçabueu* s'utilitza únicament a les poblacions de l'extrem baix-aranès, Bausen i Canejan (localitat que, per una altra banda, és l'única que utilitza *bueu* en comptes de *bò*, 'bou'), a l'altra punta. Davant de fets d'aquesta mena, des del punt de vista geolingüístic, la credibilitat del treball de Bernhard s'esfondra d'una revolada.

3. L'*ALVA* inclou deu poblacions araneses, distribuïdes de manera desigual per la comarca (la zona més enlairada, Pujòlo, està representada per una única localitat, per exemple; a l'àrea de Lairissa només hi consta Es Bòrdes i s'hi obliden, per tant, les poblacions enlairades d'Arres i Vilamòs; i tot l'espai que va de Vielha a Arties, on comencen a fer acte de presència les característiques típiques de l'alt aranès, es menysté completament). Per obtenir una visió general de les abundants limitacions d'aquest treball, vegeu la dissecció que vam fer-ne a Carrera (2004: 8-14). Podríem fer comentaris semblants sobre l'*ALC*, l'atles català del mateix Griera, que inclou dos punts d'enquesta aranesos, Bossòst i Vielha.

4. A Carrera (2006: 93) vam cridar l'atenció sobre la precisió i el detallisme extrems amb què Coromines va encarregar-se de les denominacions de la rosella en aranès (Coromines 1990: 607). Però

citats fins ara, però, si les fonts per a l'estudi fitonímic de la resta del territori del subdialecte poden ser nombroses, la quantitat de treballs de tota mena en què es poden trobar de manera esparsa i irregular denominacions botàniques usades a la Vall d'Aran pot ser igualment considerable. Així, alguns noms de vegetals poden comparèixer en vocabularis com els de Soler i Santaló (1998³ [1906]: 355-360) o de Jusèp Condò (1914), però també en articles quasi desconeguts com Belloc (1910), en produccions (para)felibrenques molt més recents com Bersach (1983; que inclou un nombre limitat de denominacions d'arbres), en inventaris extemporanis com el de les Besson (2006),⁵ en treballs de l'època immediatament prenortativa com Ademà (1966) o en produccions que ja hem de situar en el context posterior a la reforma gràfica dels anys vuitanta (com Vergés 2009³ [1991] o altres documents de voluntat més o menys didàctica o divulgativa). No oblidem, per altra banda, que alguns termes botànics aranesos irrompen en obres clàssiques de la botànica o l'etnobotànica catalanes i fins peninsulars com, per exemple, Costa (1977 [1864]; del qual Font i Quer [1944: 24] ja recorda que el 1858 «recorrió el valle en todas direcciones»; a més, va ser una de les fonts d'informació fitonímica de Coromines), Teixidor i Cós (1871) o Gomis i Mestre (2015 [1891]). Cal advertir, però, que en tots aquests casos les dades són molt reduïdes en nombre i que, per tant, les denominacions occitanes —l'origen últim de les quals no és sempre del tot clar— hi són més aviat anecdòtiques. Partint d'aquesta presència marginal, alguna d'aquestes designacions fins i tot ha acabat figurant en compilacions de referència sobre fitonímia catalana com Masclans (1981² [1954]) o, més recentment, Vallès *et al.* (2014), que no només vol ser una superació del treball precedent i de manera general en reporta —per tant— les informacions, sinó que aplega una quantitat ingent de dades d'altres treballs en un recull realment imponent. Sigui com sigui, insistim que parlem sempre d'aparicions puntuals, gairebé d'una mena d'*herència bibliogràfica* que passa de repertori en repertori.⁶ En aquest con-

vegeu igualment Carrera (2006: 98), on posàvem en evidència, per exemple, les cridaneres contradiccions relatives als termes *nòde* i *escara*, 'nou', o sobre altres formes que no pertanyen a l'àmbit de les denominacions botàniques.

5. En aquest treball —en grafia prenortativa— es dediquen unes poques pàgines al lèxic botànic (Besson 2006: 98-104, principalment), però sembla que sovint, tot i que les autores siguin originàries d'Arties, no s'hi fa res més que copiar formes obtingudes dels treballs de Coromines sense parar gaire atenció a la ubicació geogràfica que els atorga el lingüista català, amb la qual cosa l'aportació real d'aquesta obra és ben limitada.

6. D'aquesta manera, algunes formes araneses ofereixen a vegades curiosos itineraris. Així, a Vallès *et al.* (2014: 131, 761, 454) consten coses com *auran* (és a dir, la variant de *auran*, 'avellana' o fins 'avellaner'; un terme etiquetat, per cert, com un mot «d'origen occità», igual que «*auraner*», per tant *au(e)ranèr*), «*cassa*» (per *casse*, 'roure') o «*yurdús*» (per *jordons*, 'gerds'), i sembla que en última instància aquests termes ja constaven en el recull de Teixidor i Cós (1871: 529, 534, 935), en el qual eren considerats catalans. L'interessant del cas és que ja es trobaven a Costa (1877² [1864]: 298, 306, 317, per exemple) exactament en la mateixa grafia (o, a tot estirar, amb algun petit detall divergent), i aquesta vegada com a formes araneses. Algunes de les denominacions del gascò políticament peninsular figuren, per tant, en el gran corpus recent de la fitonímia catalana, però per vies secundàries, amb la qual cosa seria interessant de resseguir els periples que han seguit aquestes apel·lacions occitanes en la bibliografia per mirar d'esbrinar la font real i última de cada terme. En cas que, en definitiva, siguin informacions orals de Costa, valdria la pena de saber d'on provenien concretament, dins de la Vall d'Aran,

text, però, mereix una menció especial l'article de Llença de Gelcén (1953), en el qual s'aporten noms de plantes obtinguts sobre el terreny en una visita a la Vall d'Aran durant l'estiu de 1951.⁷ El que el fa especial aquest treball, malgrat els errors i les formes dubtoses habituals en un investigador per al qual la llengua del país devia sonar ben exòtica, no és només que es consignin termes obtinguts a la part baixa de la comarca (Es Bòrdes) i alhora a la part alta, sinó que en aquesta darrera zona els fitònims d'Arties —una trentena— provinguin d'un tal «señor Delseny» (Llença de Gelcén 1953: 86), per tant probablement el «vell amic» i informant de Coromines (1976-1977: II, 22).⁸ L'element més destacable d'aquest document, en tot cas, és que es recullen alguns fitònims a la localitat avui despoblada de Montgarri (Llença de Gelcén 1953: 79-80, 82). A tots aquests treballs sumem-hi també l'aproximació més seriosa que hi ha hagut fins ara a l'etnobotànica aranesa en format de monografia, el volum col·lectiu d'Aldea *et al.* (2017), per al qual es van entrevistar una vintena d'individus de la comarca i que tenia un precedent immediat en un treball de recerca de batxillerat (Aldea *et al.* 2017: 18). Aquesta publicació recull gairebé un centenar i mig de denominacions de vegetals (lluny, per tant, com s'indica allí mateix, del mig miler de termes enregistrats per Bernhard [1988], però la xifra supera el nombre de denominacions que Séguy [1953] va obtenir del seu informant de Canejan). Tanmateix, alguns elements en restringeixen clarament la utilitat (geo)lingüística. En les entrevistes hi són absents la zona de Lairissa (municipis d'Arres, Vilamòs i Es Bòrdes) i les localitats extremes de Bausen i Canejan (sis de les dotze poblacions, de fet, pertanyen al terme municipal de Vielha), i tampoc no s'hi indica —i és una veritable llàstima— l'origen geogràfic concret dels termes recollits. A més, diríem que algunes denominacions han d'oobeir a modificacions dels *correctors* de l'obra⁹ i, vista la variació que hem

les seues informacions (tot i que, sigui dit de passada, els coneixements dialectològics que avui tenim de l'aranès, sobretot si es tracta d'alguna forma o variant que no és general a la comarca, poden permetre d'imaginar-ho). Diguem, a propòsit de tot això, que hi ha treballs signats per investigadors vinguts de més enllà de la frontera política que inclouen informacions extenses i detallades sobre la flora aranesa i que, sense ser precisament recents, apareixen com a fonts de publicacions catalanes ben conegudes (vegeu, per exemple, el que diu Cadevall 1915: IX), com per exemple Picot de Lapeyrouse (1818), Zetterstedt (1857) o fins i tot Coste / Soulié (1913-1914), als quals podríem afegir-ne algun de meridional com Llenas (1912). Aquest últim ja deia, en el que seria la versió botànica d'un fet conegut (les relacions tradicionalment més intenses de la comarca amb el continent que amb la península), que «de los pocos botánicos que han herborizado por el Valle de Arán, resulta que los extranjeros son los que más lo han visitado debido sin duda, á [sic] la facilidad de comunicaciones que tiene con Francia por una parte; y por otra, el aislamiento y á [sic] las insuperables dificultades que ofrece su acceso por el lado de España» (Llenas 1912: 7-8; vegeu, sobre això, tot el que també es comenta a Font i Quer 1944: 14-21, 51-53). Però malauradament cap d'aquestes obres (per molt que la comarca tingui «su flórla por duplicado», en referència a les de Llenas i de Coste / Soulié 1913-1914; Font i Quer 1944: 54), que ens haurien pogut furnir materials lingüístics preciosos ja només per l'època en què van obtenir les dades, s'interessa pels noms populars de les plantes i, en conseqüència, se centren en la ubicació geogràfica de cada vegetal i en la seua identificació mitjançant el nom llatí o llatinitzat. Per obtenir una visió general dels treballs sobre la flora aranesa vegeu, per cert, Aldea *et al.* (2017: 25-27).

7. En general les dades d'aquest treball també són reportades per Vallès *et al.* (2014).

8. Sobre aquesta qüestió, vegeu Carrera (2006: 86).

9. Per posar un exemple evident: sabem del cert, per la multitud d'informacions orals que en tenim, que el terme *pansauèc* 'rosella', per exemple (Aldea *et al.* 2017: 79, 152), no existeix en aranès

pogut observar en el decurs de les nostres enquestes pel que fa als referents que designen certs termes, sobta que en alguns casos n'hi hagi a tot estirar només un o dos per a determinats vegetals després de constatar la diversitat territorial dels informants d'aquest volum.¹⁰ En tot aquest repertori de fonts per a l'estudi fitonímic de l'occità de la Vall d'Aran hi caldria incloure treballs que, sense interessar-se exclusivament o prioritàriament per la fitonímia, recullen determinades informacions sobre noms aranesos de plantes a partir de la toponímia (Carrera 2001) o de l'anàlisi geolingüístic de fenòmens fonètics (Carrera 2005), a més d'alguns mapes inclosos a Carrera (2008b) o d'un article recent que aborda una denominació botànica concreta especialment interessant des d'una òptica també dialectològica (Carrera 2018).¹¹

Aquest article pretén d'estudiar, en les pàgines següents, dues qüestions de terminologia fitonímica popular en què l'occità de la Vall d'Aran presenta variació geogràfica, i de fer-ho sobretot a partir de les informacions obtingudes al llarg d'enquestes dialectològiques iniciades l'any 1998,¹² amb l'objectiu de precisar la distribució geolingüística de

oral (i això que podem donar fe de sis variants d'aquesta denominació, que per altra banda no és coneguda a tota la Vall d'Aran). És possible, per tant, que aquesta representació gràfica obeeixi en última instància a la tirada que hi té Vergés (2009³ [1991]: 357), que la consigna en el seu glossari i que figura en l'inventari d'*informants* d'aquesta recerca.

10. Ben mirat, aquest treball no sembla que tingui cap voluntat normativa (per tant, no deu voler donar únicament les formes *correctes* o *prioritàries* en l'ús; si cal, fins i tot es recullen castellanismes...), amb la qual cosa no sabem si aquest dèficit és degut al que dèiem fa un moment —una intervenció lingüística dels *correctors*— o si s'ha d'atribuir, per exemple, al fet que determinats informants siguin relativament joves i, per tant, que ja hagin viscut en una Vall d'Aran que ben poc té a veure amb la de la primera meitat del segle xx, en què certs usos de plantes han decaïgut enormement (malgrat que la mitjana sigui de 75 anys [Aldea *et al.* 2017: 31], n'hi ha algun de nascut als anys seixanta, per exemple; i fins i tot diversos casos dels anys cinquanta). El que és clar, en tot cas, és que molts termes d'aquest treball no són generals a la comarca (n'hi ha algun que, tot i que sembli que és l'únic existent, en realitat com a molt només podria aparèixer en dues localitats segons les nostres dades, com *garrauèr* 'gavarrera') i que no poden haver estat fornits per alguns informants (oimés si tenim constància que, concretament, algun dels entrevistats per a la realització d'aquest treball utilitza termes que no figuren en aquest inventari, perquè hem pogut entrevistar-lo per a la nostra recerca i n'hem obtingut denominacions diferents de les que podem llegir en les pàgines d'aquesta publicació).

11. Per molt que el seu interès sigui limitat, encara podríem ampliar l'inventari amb alguna contribució més aviat recent feta des del mateix territori, com una publicació divulgativa editada pel Conselh Generau d'Aran que conté alguns noms d'arbres i d'arbustos (Conselh 2007; i que, per cert, en va precedir una sobre les denominacions dels fongs: Conselh 2009), que es completarien amb materials menors i d'escassa difusió com vocabularis vulgaritzadors, materials escolars, glossaris variats...

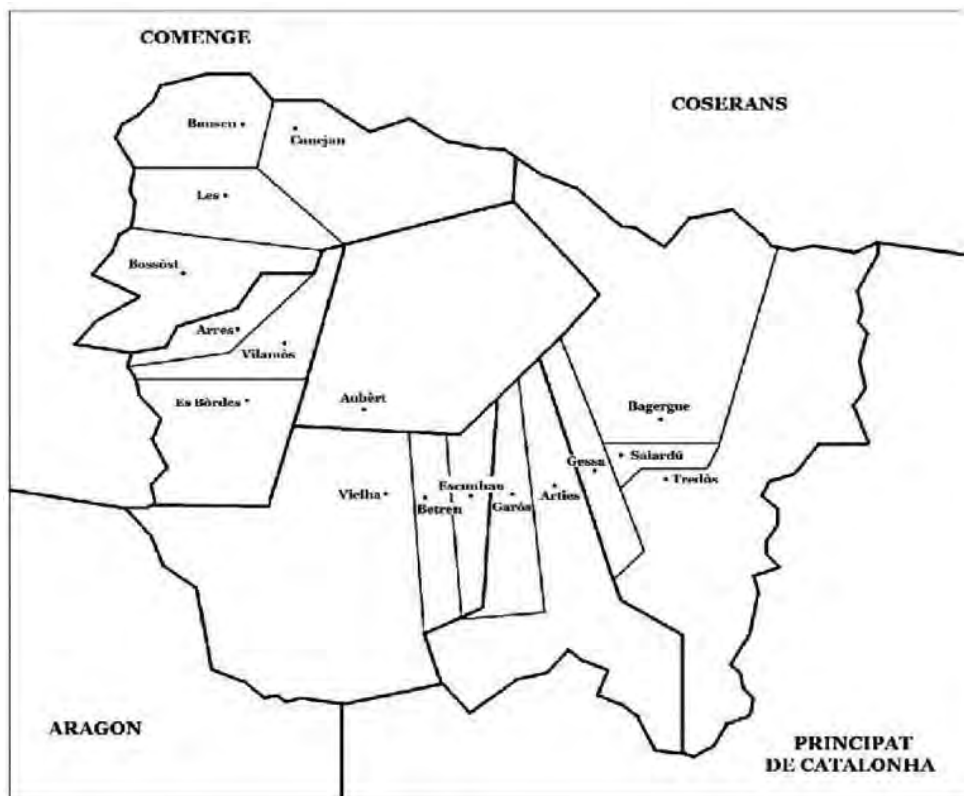
12. Per obtenir més dades sobre les característiques d'aquestes enquestes, el qüestionari aplicat o fins la xarxa de localitats escollides, vegeu tot el que s'exposa a Carrera (2017). Assenyalem de passada, en tot cas, que en aquestes enquestes hi són representats tots els *terçons* (les subdivisions administratives tradicionals de la Vall d'Aran): Es Quate Lòcs (Canejan, Bausen, Les, Bossòst); Lairissa (Arres, Vilamòs, Es Bòrdes); Marcatoza (Aubèrt); Castièro (Vielha, Betren, Escunhau); Arties e Garòs (Arties, Garòs); Pujòlo (Gessa, Salardú, Tredòs, Bagergue). En el seu moment es van realitzar igualment enquestes a la zona del Bauartès (al cantó de Sent Biat, al departament de l'Alta Garona), amb l'objectiu de continuar les prospeccions Garona avall, cosa que ens ha fornint abundant material contrastiu. Pel que fa al terç de Marcatoza (el bressol del poeta aranès Josèp Condò), també se n'havien previst al poble de Vilac (una mica més oriental que Aubèrt), però es va haver de renunciar a aquest objectiu després

determinades denominacions o de certes variants formals dels mateixos termes a l'interior d'aquella comarca gascona, de mirar d'explicar-ne i raonar-ne al mateix temps l'origen i de situar-les en el seu context gascó i, en general, occità (per veure, per tant, les possibles afinitats o coincidències que els parlars de la Vall d'Aran presenten amb altres modalitats de la llengua d'oc). Tot plegat s'emmarca en la voluntat de descriure les principals diferències d'ordre geolingüístic que afecten l'aranès, i en definitiva persegueix no només de superar les deficiències metodològiques i informatives de l'ALVA de Griera (com a pas previ a un desitjable nou atlas lingüístic aranès), sinó també de depassar en quantitat i en qualitat les dades del conjunt dels treballs anteriors que s'han interessat pel gascó parlat al sud de l'actual frontera francoespanyola. Estarem d'acord que si la recollecció de materials susceptibles de ser analitzats en l'eix diatòpic ja és una tasca urgent en espais que —com la Vall d'Aran— han sofert grans transformacions econòmiques, socials i humanes durant el darrer segle, tot allò que es refereixi a la fitonímia popular en un entorn en què el contacte amb determinats vegetals és cada vegada més escàs, es converteix en un dels aspectes més inajornables d'aquella recerca sobre la variació diatòpica (i, en general, en tota recollecció d'un patrimoni lingüístic secular). Fa més de setanta anys Séguy (1948: 96) ja deia el següent sobre la decadència de les denominacions botàniques a la mateixa Vall d'Aran: «Les témoins que nous avons interrogés dans le centre de la vallée, pourtant tous ruraux, connaissent mal les plantes et les désignent très vaguement. À ce point de vue, les montagnards français sont mieux doués (ceci étant d'ailleurs tout relatif!)». I el cas és que, si bé aquest hipotètic contrast entre els dos espais administratius pot resultar fins i tot xocant per l'època en què se situa (tot i que paradoxalment no pas en l'actual, malgrat que aquí ja hi intervindrien factors socioeconòmics i sociolingüístics que tothom coneix), i encara que ens poguéssim demanar si això no seria una conseqüència del fet que el mateix Séguy fos —en mots de Ravier— un «botaniste averti» (Ravier 1976: 391) i, per tant, algú especialment competent en aquest àmbit, no deixa de ser curiós que el mateix tipus de remarca, també amb relació a territoris pirinencs, hagi estat fet des de l'altre costat de la frontera. Així, mentre en terres més meridionals encara es detectava fa mig segle una competència prou alta en el coneixement de les denominacions dels vegetals, Oriol de Bolòs (1970: 212) ja afirmava el següent sobre zones dels Pirineus catalans: «Per contra, cap a la Garrotxa i a les terres pirinenques veïnes, descomptades algunes excepcions, hem obtingut resultats força més magres en interrogar els pagesos i els pastors sobre els noms de les plantes. Fa l'efecte que en aquestes contrades no hi hagi gaire gent que, a nivell popular, tinguin interès de conèixer bé els vegetals». Aquesta mena d'apreciacions segurament necessitarien una bona colla de matisos —especialment pel que fa al pretès oblit gairebé deliberat dels termes, que realment obeeix a

de constatar que ja no hi havia parlants que complissin totes les condicions necessàries per exercir d'informants fiables. Aubèrt, per tant, és la localitat que exerceix de *testimoni* d'aquell terç fins i tot si el nostre objectiu inicial era que cadascuna de les subdivisions administratives araneses disposés d'entrada almenys de dues localitats com a punts d'enquesta. El nostre qüestionari partia del de l'ALDC (Badia i Margarit / Pons / Veny 1993) amb un ull posat en els enunciats de l'ALG i, encara més específicament, en el que constava en recerques com les de Coromines (1990) o de Krüger (1995a, 1995b, 1996a, 1996b, 1996c, 1997).

altres factors— i, de fet, ja s’ha posat de manifest que el cas aranès potser tampoc seria el millor patró per exemplificar la decadència de la terminologia popular associada als vegetals (Vallès 2019: 47), però el que resulta innegable és que afirmacions d’aquesta mena potser s’han de llegir com una prova d’aquella urgència de què parlàvem, sobre la qual trobaríem nombrosos testimoniatges en una multitud de treballs. Recentment, Aldea *et al.* (2017: 131) ja hi feien al·lusió referint-se específicament a la Vall d’Aran: «es coneixences que permeten de servir-se des plantes se van erosionant [sic] o perdent cada dia, pr’amor qu’es naues generacions non creishen damb eth besonh d’aprèner-les [sic]».

Entenem que aquest treball només representa un dels primers assajos per arribar a l’objectiu d’aconseguir catalogar i descriure els termes botànics propis de l’occità de la Vall d’Aran i de conèixer els fets de variació diatòpica que hi van associats prenent com a base totes les dades recollides en els dos darrers decennis, després d’haver constatat les múltiples limitacions que afecten bona part dels treballs precedents en aquest sentit.

Mapa 1. Punts d'enquesta.

Evidentment que l'acompliment d'aquest propòsit no pot oblidar que una tasca d'aquesta mena ha de ser per força multidisciplinària, tenint en compte que els botanistes hi han de contribuir i tenir-hi un paper molt rellevant, sobretot pel que fa a la identificació precisa dels vegetals. Per ara, acontentem-nos doncs, des de la lingüística (i més específicament des de la dialectologia), de fer un petit pas en aquesta direcció, amb tota la humilitat necessària, i de mirar alhora d'acomplir, tan bé com puguem, el paper que ens correspon.

2. ÈRBA FINA, TIMONET, TOMILHO. TIMÓ, FARIGOLA

Basant-se en les dades de Rolland (1896-1914: IX, 27), que dona *èrbas finas* («*èrbos finos*») com a denominació possible del timó a Provença i al Llenguadoc, i alhora fent referència a denominacions com el francès *finas herbes* (per designar brots aromàtics o que serveixen d'adob culinari), Séguy (1953: 299) ja precisa que un sintagma com *èrba fina* (o d'altres com *èrbas primas*, on també hi ha el sentit de «mince, menu» i que consten igualment a Rolland) és «[u]biquiste en France, mais concentré S-W». En definitiva, «c'est une appellation certainement diffusée, sans qu'il soit possible d'en préciser l'aire d'origine». Sigui com sigui, les dades de l'ALG (I, 85; 'thym') mostren que *èrba fina* és un sintagma usual per referir-se al timó o farigola en una important àrea garonenca que d'una banda encerclaria la Vall d'Aran (Luishon,¹³ Uelh, la Varossa i punts com Arguenòs, Saleish, Vathmala i fins i tot Ausat)¹⁴ i de l'altra se situaria al voltant de Tolosa (amb Carbona com a punt més meridional a l'Alta Garona i Le Mas d'Asilh a l'Arieja).¹⁵ Aquesta àrea estaria interrompuda cap al Nebosan per sintagmes del tipus *èrba prima* o *èrbas primas*,¹⁶ però això no impedeix que *èrba fina* comparegui esporàdicament en algun punt més occidental (Pontac, al Bearn) o fins i tot cap al Gers (Esclassan), envoltat d'altres denominacions (*pimbo* cap als Pirineus Atlàntics; (*g*)*erbeta* cap a la Bigorra, que reapareix a la Gironda; *bonas èrbas* a l'est del País Tolosà...).

Sembla que hi ha nombrosos treballs que confirmen aquesta presència territorial i que fins amplien lleument l'àrea del sintagma cap a l'est i l'oest. El mateix Séguy (1953: 96) va localitzar [j]*èrba fina* a Ancidan, Ardengòst, l'alt Nistòs o Generèst, a més de *èrba fina* a Borg de Uelh, Arguenòs, Mèles, Antràs, Saleish, Sèish i també Le Pòrt. *Èrba fina* fins i tot sembla que consta en punts coseranesos propers a la Vall d'Aran on aparentment no apareix a l'ALG (com Aulús; Laurent 2002b: 87). L'ALF (VI, 1301; 'thym'), per la seua banda, troba la denominació *èrba fina* molt més enllà de Tolosa, en punts com

13. La denominació ja apareixia abans a Sacaze (1890: 107) com a *Thymus vulgaris*.

14. Per contra, a Mèles hi consta *finas èrbes* tot i que Séguy (1953: 96) hi trobés *èrba fina*, com tornarem a veure tot seguit.

15. En zones garonenques situades al nord de la ciutat mondina sembla que ja hi predomina *finas èrbas*, concretament a partir de Sèlh. En canvi, encara hi ha *èrbas finas* a Legavin. Però, segons Tournon (1811: 317), el timó seria *èrbas menudas* a Tolosa («*Thymus vulgaris*, *Herbos ménudos*»), tot i que ell mateix consigna alguna cosa com «*Thymus acinos*, *Herbo fino salbatjo*».

16. Dupleich (1843: 55) recull «*Erbos-primos*, *herbes-fines*, *sf*».

Grisòlas (Tarn e Garona) i Montastruc e la Conselhiera o, en un plural *èrbas finas*, a Revèl (Alta Garona).¹⁷ L'ALLOc (I, 113; 'thym') situa *èrbas finas* (o *èrba[j] finas*, per iodització de la fricativa), *èrba fina* o *finas èrbas* en una bona colla de punts llenguadocians situats arran de la Garona, no gaire lluny d'aquest riu o fins i tot ja una mica allunyats de les fronteres del gascó, pels departaments del Tarn e Garona, l'Alta Garona, l'Arieja i fins i tot l'Aude.¹⁸ De fet, *èrba fina* consta en el diccionari foixenc de Moulis (1978: 126): «*èrbo fino* - thym commun. - sarriette». El plural *èrbas finas* s'utilitza també a La Vaur, al Tarn (Farenc 1973: 57-58), i la denominació *èrba fina* és en Mistral (*TDF* I, 965), on s'especifica, entre altres coses, que és concretament «thym, à Toulouse». ¹⁹ La seua presència en llenguadocià occidental —abans de donar pas sobretot al tipus *frigola* o *fribola*—²⁰ és el que deu fer que fins i tot figuri en Alibèrt (1997⁶ [1966]: 347), on *èrba fina* és d'entrada «Thym (Thymus vulgaris)» [a més de «sarriette (Satureia hortensis)», la sajolida, igual que en Moulis] i on el plural *èrbas finas* amb aquest mateix significat és considerat una denominació pròpia del dialecte *central* (Alibèrt 1997⁶ [1966]: 411).

L'apellació *èrba fina* deu haver estat usada de manera més o menys general a la Vall d'Aran, com ho prova el fet que la localitzem tant a Canejan com a Bagergue, en els dos extrems de la comarca, tant en punts de la part alta com en la majoria de pobles de la part baixa, en aquest darrer cas només amb les excepcions puntuals de Bausen i Vilamòs. A la primera localitat remarcaven que a la Vall d'Aran no se'n fa (i per tant usaven l'hispanisme *tomilho*, evidentment inacceptable des del punt de vista normatiu)²¹ i a la segona

17. Vegeu, a propòsit d'això, el mapa en què es dibuixen les àrees de les denominacions del timó a l'Estat francès, i especialment a la seua part meridional, que es troba a Bertoldi (1926: 162).

18. Segons aquest atles, *èrba fina* s'usaria encara a Vaserac (Tarn e Garona; en situació de polimorfisme, però) o a Vilaudric (Alta Garona), *finas èrbas* apareixeria a Anhas (també a l'Alta Garona) i *èrba[j] finas* arribaria fins a Garidèit (al mateix departament) o Molevila (Aude). Remarquem, d'altra banda, que, com a 'serpolet', *èrba[j] finas* seria present tant a Clarmont com a Montgalhard de Laura-gués, un cop més al departament de Tolosa, i fins i tot a Sent Martin la Landa, al tocar de Castèlnòu d'Arri (*ALLOc* I, 112). Aquesta aplicació al serpoll, com veurem sobretot en la secció següent (§ 3), no és precisament un fet insòlit.

19. Vegeu encara les dades —en aquest cas tampoc gaire nombroses— del *FEW* (IV, 195b, 10-11), que situa el sintagma, en singular o en plural, a l'Alta Garona, el Tarn e Garona o el Gers, cosa que és globalment coherent amb les informacions de l'*ALLOc* que hem vist fa un moment.

20. Vegeu els nombrosos testimonis bibliogràfics d'aquesta mena de formes que aporta Rolland (1896-1914: IX, 26-27). En llenguadocià els germans del català *farigola* poden arribar a la Garona i fins i tot aparèixer en ple departament de l'Arieja segons l'*ALLOc* (ibídem; vegeu també l'*ALLOc* I, 112, 'serpolet', on apareix *frigola* fins i tot a Quergut, tot i que sembla que va ser suggerit durant l'enquesta). De fet, no només imperen a l'Aude, sinó que ho fan d'una manera abassegadora en la tota la part oriental del Llenguadoc, on l'únic competidor és el montpellerenc *pòta* (*ALLOr* I, 149). Aquesta situació és prou similar a la de Provença, on només *badassa* pot rivalitzar-hi amb la seua presència en algunes zones, en comparació prou reduïdes (*ALP* I, 228).

21. Que consignem aquesta forma segons les convencions graficofonètiques occitanes per una simple qüestió pràctica, evidentment no significa que sigui admissible des d'un punt de vista normatiu. A mode de prevenció, per evitar lectures errònies (no serien pas les primeres en un context de tanta fragilitat preceptiva ni tan abonat al dilatatisme lingüístic com l'aranès), val la pena d'explicitar-ho. Entenem que, segons les dades i els comentaris exposats en aquest treball, serà prou simple d'arribar a conclusions pel que fa la preferència per determinades formes abans que no pas per d'altres.

identificaven la designació amb el nom que el timó de muntanya (*Thymus serpyllum*) tindria en altres poblacions, allò que ells anomenen *serpoth*, que comentarem més avall (i tornaven a servir-se del mot espanyol per a la planta infreqüent). Als tres terçons més enlairats, però, sembla molt menys viu que als altres tres, perquè si bé encara utilitzaven el terme a Escunhau o fins i tot a Bagergue, semblava desconegut a totes les altres poblacions,²² tal volta perquè —com veurem tot seguit— s'hi ha introduït el probable catalanisme *timonet* tant per fer referència a la farigola com al timó de muntanya (Vielha, Arties, Gessa, Tredòs; a Arties, concretament, convivint amb l'hispanisme *tomilho*),²³ o en tot cas perquè s'hi ha infiltrat la forma espanyola per referir-se a la farigola mentre *timonet* es reserva per al serpoll (Garòs). En algun indret ni tan sols coneixien cap de les dues plantes (Betren). En bona part de les localitats on *èrba fina* és en ús, almenys a la part baixa, deien explícitament que es tractava del castellà *tomillo* i no sembla que calgui posar en dubte que es tracti del *Thymus vulgaris* (Canejan, Les, Bossòst, Arres, Es Bòrdes). A les altres diversos indicis indiquen que es tracta també de la mateixa planta.²⁴

Coromines (1990: 440-441) gairebé només devia sentir *èrba fina* a Mont i, com a molt, sembla que en va obtenir notícies vagues a Gessa (aquí, aparentment, com a sinònim de *timonet*; Coromines 1990: 721) i a Canejan, d'on assegura que «creien que era el nom de la broida (fr. *aurone*), altra herba aromàtica». Però en el catàleg de Bernhard (1988: 39) *èrba fina* ja és *Thymus vulgaris* a Bausen i Vilamòs,²⁵ i en el treball de Séguy (1953: 96) s'identifiquen clarament un altre cop les denominacions del tipus *èrba fina* dels voltants de la Vall d'Aran amb *Thymus vulgaris*²⁶ (mentre que el tipus *serpolet* o *serpolet*, en les variants que calgui, s'associa amb *Thymus serpyllum*, francès i occità

22. En ser demanats per *èrba fina*, els informants d'alguns pobles la confonien amb altres denominacions que incloïen igualment *èrba* i que no són precisament el timó, com *era èrba sanguinària* (Garòs) o *era èrba quilhadera* (Arties). En altres llocs simplement se suposava que, en la mesura que és *fina*, «non ei grossièra» (Gessa).

23. Tot i que considera «[c]ette indistinction exceptionnelle», Séguy mateix (1953: 348) ja recull exemples de confusió dels dos tipus de timó sota un únic nom, en aquest cas *èrba fina* (Séguy 1953: 284-285). Alhora, com tindrem l'oportunitat de constatar, hi ha àmplies zones del domini gascó en què la denominació del serpoll s'utilitza tant per designar aquest vegetal com la farigola pròpiament dita (ALG I, 85). No es tracta, per tant, d'un fet tan excepcional com podríem pensar a primera vista. Al cap i a la fi, hi ha una contradicció entre el que diu Séguy en el seu tractat fitonímic i el que apareix en l'atles que va dirigir. Vegeu encara algunes consideracions similars sobre confusions d'aquesta mena a Bertoldi (1926: 141, 143) a partir dels mapes de l'ALF dedicats al timó i al serpoll.

24. Segons el que hem dit fa un moment, a Escunhau *èrba fina* designa aparentment el timó i *timonet* es deu referir al de muntanya. A Bagergue, on vam enregistrar alhora *tomilho*, *timonet* i *èrba fina*, sembla que aquesta darrera denominació també designaria la farigola.

25. Serien els sarronets de pastor (*Capsella bursa-pastoris*) a Les i Arròs, on també usarien *èrba finita* —com a Betren— amb aquest sentit, mentre que a Garòs li atribuirien el significat genèric de «gutes Viehfutter». Tot i que no puguem assegurar que aquestes aplicacions siguin correctes, remarquem que *èrba fina* és un cop més atestat cap a la part baixa i alhora present cap a la part alta, la qual cosa concorda amb la presència geogràfica d'aquesta denominació a la Vall d'Aran que hem descrit.

26. Això mateix podríem dir de l'ALG (I, 85), tot i que aquí les denominacions del *Thymus serpyllum* no apareixen cartografiades, sinó que n'hi ha un inventari que acompanya el mapa 'thym'. A l'ALVA (791) *èrba fina* figura com la designació per referir-se a la farigola a Les, en una carta on hi ha set poblacions araneses sense cap resposta.

general *serpolet*). Com avançàvem més amunt, si *èrba fina* sembla menys comú —tot i que no hi sigui desconegut— a partir de Castièro i fins a Pujòlo, és probable que això es degui al fet que *timonet* ha ocupat part del seu espai. De la capital en amunt, totes les localitats (amb el cas especial de Betren, per les raons ja esmentades) coneixen aquesta darrera forma. Hi deu designar arreu la farigola (i alhora el timó de muntanya), potser amb l'única excepció dels llocs on se sent encara *èrba fina* (Escunhau, Bagergue) o on s'usa directament *tomilho* (Garòs), en els quals sembla referir-se més aviat al serpoll en la mesura que deu haver entrat en una situació d'especialització semàntica ja sigui —respectivament— amb la forma preexistent o amb el nou manlleu.

Séguy (1948: 97), que va trobar *timonet* a Casau com a *Thymus vulgaris*,²⁷ ja inclou aquesta forma en l'inventari de «emprunts au catalan», cosa que també accepta Bernhard (1988: 89), qui va obtenir el mot a Bagergue i fins i tot a Arròs.²⁸ Coromines (1990: 721) sembla que suggereix el mateix quan afirma que «sembla ser la forma pirinenca de la farigola, ll. THYMUS, cat. occid. *timó*, *timonet*». Tres de les localitats en què va trobar aquest terme (Casau, Arties, Gessa) pertanyen als tres terçons més enlairats, però Coromines també diu haver sentit *timonet* a Montcorbau (si no és que és una forma que treu de Condò) i fins i tot a Vila, la qual cosa fa creïble —si hi sumem les informacions de Bernhard— que el catalanisme pugui haver penetrat fins als confins de Marcatosa i Lairissa, tot i que segons les nostres dades a Aubèrt encara s'hi pot sentir *èrba fina*.²⁹ Sense cap mena de dubte, l'isolament de *timonet* en el domini gascò, així com la seua presència en la meitat superior de la Vall d'Aran, apunten a considerar aquest mot com un catalanisme, i no sembla que alguna realització *tim[o]net* com la que hem sentit a Tredòs contribueixi gaire a desmentir aquesta possibilitat. De fet, *timonet* és ben comú en pallarès i en part del ribagorçà (on conviu amb el tipus *estremoncell*), i evidentment en poblacions catalanoparlants immediates a la Vall d'Aran.³⁰ Ja hem assenyalat, per altra banda, la

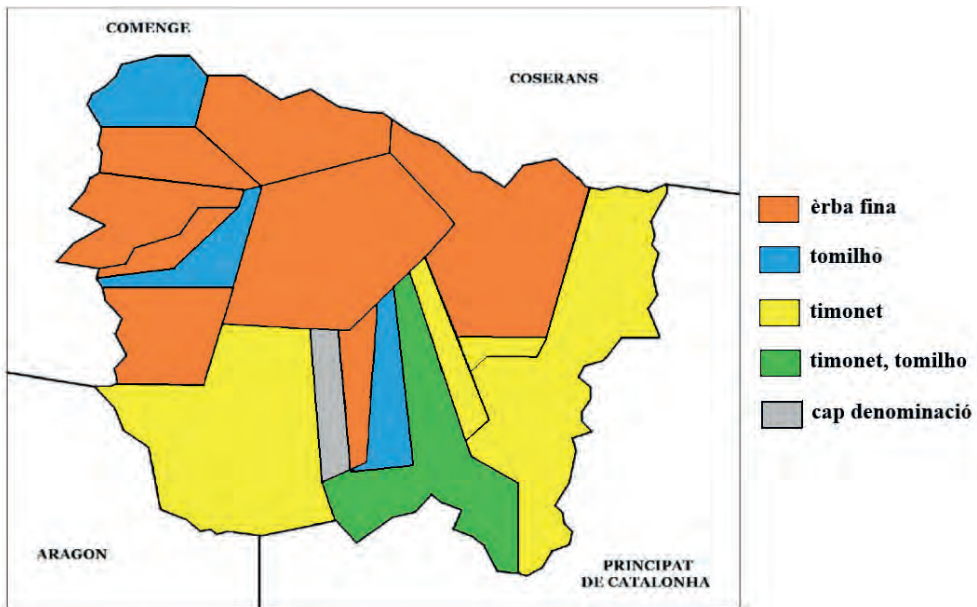
27. El dialectòleg tolosà atribueix al mateix temps una «dénomination zéro» al timó de muntanya en aquesta localitat, cosa que en certa manera enllaçaria amb el que dèiem fa un moment sobre l'aplicació d'un mateix terme tant a la farigola com al serpoll en diverses localitats en la mesura que un dels dos vegetals no disposa d'una apel·lació específica.

28. Segons ell també hi hauria *timonet bord* per al serpoll a Bagergue, cosa que confirmaria —com veurem més avall; § 3— l'absència de denominacions com *serpoth* o *serpolet* en aquesta zona. D'altra banda, és més que probable que, en la transcripció *timon[ε]t* que ell dona, més que no pas cap fet analògic amb *-èth* (<ELLU), hi hagi un problema en la transcripció de la tònica relativament freqüent en el seu treball.

29. Aldea *et al.* (2017: 105, 153), per la seua banda, donen *timonet* com a únic nom aranès del timó, *Thymus vulgaris*. Sigui com sigui, *timonet* no pot travessar en cap cas el Pònt d'Arròs, perquè a Es Bòrdes ja era percebut com un terme gairebé estrany. A propòsit d'això, és molt i molt sospitosos que l'ALC (V, 800; 'la farigola') anoti un hipotètic plural *timonets* (a més, amb un article [ets]) a Bossòst i que això reaparegui a Arties a l'ALVA (791; ara ja amb un article [es]). No ens sorprendria, veient que no hi ha resposta a Vielha, que es tractés com a mínim d'una resposta de Condò (informant de Vielha per a Griera) atribuïda per error a aquell poble dels Quate Lòcs. Tinguem en compte, per cert, que la resposta de Benasc ha canviat amb relació a la de l'ALC (on hi havia *tomillo*, ara hi ha una forma que suposaria *timonillo*).

30. Vegeu l'ALDC (V, 1101; 'La farigola') o la carta homònima del PALDC (V, 723), a més del DECat (VIII, 487b, 8-38) o el DCVB (X: 288).

presència de *tomilho* en diverses localitats (Bausen, Vilamòs, Garòs, Arties, Bagergue; a Escunhau, com a Bagergue, sembla que l'usin només com a sinònim de *timonet* amb el significat 'serpoll'; § 3), que indubtablement deu haver avançat en els darrers temps — fins al punt de comparèixer en poblacions extremes de la part baixa i alta— tenint en compte que Coromines no sembla que en digui res i que Bernhard (1988: 92) només localitza aquest mot a Arròs.³¹ Com ja hem apuntat, aquest hispanisme pot participar en un joc d'especialitzacions en què hi intervé en gran part l'eventual raresa del timó. *Tomilho* entra en alguns llocs a competir amb *timonet*, que al seu torn ja devia desplaçar *èrba fina*, amb la qual cosa, a la denominació tradicional, venen a sumar-s'hi, successivament, un més que probable catalanisme vingut de les zones immediates de l'altre costat de l'eix pirinenc i un terme propi de la llengua estatal.

Mapa 2. 'Timó', 'farigola'; *Thymus vulgaris*.

31. Bernhard, veient el mapa de l'ALC (V, 800) en què figura *tomillo* per a Benasc, suggereix que la forma pugui haver entrat des de l'Aragó: «vielleicht durch arag. Vermittlung (Benasque [...])». Però la irregularitat en la presència geogràfica de l'hispanisme en aranès no suggereix en cap cas una penetració comparable a la d'altres aragonesismes (com, per exemple, *babòl* com a nom de la rosella o de plantes afins, concentrat sobretot a la part baixa en un trajecte que deu iniciar-se a Es Bòrdes i que hem comprovat que pot atènyer Bausen a través de la conca de la Garona). A més, no oblidem que el terme benasquès és *tremoncillo* (Ballarín 1978² [1971]: 506; Ferraz 1934: 103). Sobre aquesta forma, que surt de THYM-ON-ICELLU, vegeu, per exemple, els indrets citats del PADLC i del DECat.

3. ÈRBA FINA, SERPOLET, SERBOLET, SERPOTH, TIMONET, TOMILHO. TIMÓ DE MUNTANYA, SERPOLL

A la secció anterior hem vist que en diverses localitats araneses el nom del timó de muntanya pot ser el probable catalanisme *timonet* o l'hispanisme *tomilho*, havent-se establert o no una diferència amb la farigola (que pot adjudicar-se una d'aquestes denominacions o bé ser anomenada *èrba fina*), i fins i tot que en algun cas concret el mateix sintagma *èrba fina* podria servir per designar els dos tipus de timó. Aquestes situacions, les podem trobar en els quatre terçons centrals i superiors de la comarca i a Canejan (on, com a Aubèrt, només hi enregistrem *èrba fina* com a forma pròpia del parlar local), però a la major part de localitats de la part baixa, per anomenar el serpoll, hi obtenim denominacions del tipus *serpoth* i *serpolet*, amb una distribució territorial i unes particularitats fonètiques que caldrà comentar.

L'*ALF* (VI, 1222; 'serpolet') troba el terme *serpolet* —amb petites variants fonètiques si s'escau, per exemple en la primera vocal— en àmplies zones del territori gascò i del domini occità en general, i formes que suposen *serpoth* [-t] (resultat normal de *SERPULLUM*³² 'serpoll' en gascò; -LL' > -th) en punts de la Gironda (Ostens, Sent Còsme), les Lanes (Lucsèir, Sarbasan), l'Òlt e Garona (Hoalhés) o el Gers (Eusa), i el derivat *s[a]rporet*, amb el canvi típicament gascò -LL' > -r-, en quatre punts bearnesos (Artics, Auloron, Nai i Aas) i a Gavarnia (aquí, però, com a *s[a]rporet sauvatge*, cosa que implica una aplicació del terme al timó). En paral·lel als casos de *serpoth*, sense sufixació, existeixen igualment casos de *serpol* (amb el resultat -LL' > -l i també, arribat el cas, amb alguna alteració fonètica en la consonant inicial o en la vocal pretònica) en departaments com el Tarn, l'Avairon, l'Erau, el Gard, la Losera i fins al Puei de Dòma, que no contesten l'hegemonia de *serpolet* però que en tot cas suposen un tipus ben atestat en occità medieval (*FEW* XI, 524a, 7-8; *DAO* VI: 439; *DAOSuppl* V: 375).³³ La forma sense sufixar deu haver retrocedit substancialment des del punt de vista diatòpic al llarg del temps si fem cas dels grans atles lingüístics de la meitat meridional del domini occità. Mentre l'*ALLOr* (I, 148; 'serpolet') recull *serpol* en zones interiors del departament de l'Erau, en alguns punts occidentals del Gard i cap a l'Avairon, el diminutiu es rarifica en altres obres geolingüístiques. Amb prou feines n'hi deu haver un parell de casos isolats —i ben allunyats un de l'altre— a l'*ALLOc* (I, 112; 'serpolet') o l'*ALP* (I: 229; 'le serpolet'), mentre que a l'*ALMC* (I, 134; 'serpolet; thym') no arriben a la mitja dotzena. L'hegemonia de *serpolet* és arreu incontestable (i això que Mistral, al *TDF* II: 883, dona *serpoul* com a forma prioritària no marcada, seguit d'un alvernès *serpoulh* i també abans d'altres termes com *serpoulet* i *sarpoulet*, almenys aquest darrer rodanenc).

32. El terme llatí és alhora un «[e]mprunt au gr. ἔρπυλλον avec s rétabli d'après *serpō*» (Ernout / Meillet 2001⁴ [1932]: 619).

33. Vegeu encara Raynouard (1838-1843: V, 210); *PDPF*: 342; o, per exemple, *DOM* s. v. *serpol*, *sarpol*. A més del *FEW* o del *DAO*, trobareu més informacions locals sobre les formes esmentades a Rolland (1896-1914: IX, 19, 30-31).

Les dades de l'ALG (I, 85) indiquen que almenys la meitat septentrional de les Lanes i alguns punts immediats del sud de la Gironda i de l'Òlt e Garona (entre els quals torna a haver-hi Ostens i Hoalhés) se servirien de *serpoth*, o sobretot de *s[a]rpoth*, per referir-se tant al timó de muntanya com, en gairebé tots els casos, a la farigola pròpiament dita. A tot això caldria sumar-hi una sèrie de localitats situades en altres punts propers del mateix departament de les Lanes, de la zona occidental del Gers o fins i tot ubicats cap al Baix Ador que, juntament amb punts més o menys isolats com Pontac (al Bearn), Pujòus (a la Gironda) o fins La Bastida de Seron,³⁴ se servirien del successor fonèticament gascó de SERPULLU per referir-se només al 'serpolet'. El derivat igualment gascó *serporet* per designar el serpoll s'utilitzaria en poblacions sobretot concentrades al Bearn i en alguns punts dels Alts Pirineus (Arrens, Gavarnia),³⁵ així com en determinades localitats de la Gironda, a més d'algun indret proper a la Vall d'Aran com Con-hlents. En comparació amb la presència massiva de *serpolet* o *s[a]rpolet*, el territori amb bategant intervocàlica en comptes de lateral —i, per tant, amb una solució fonètica pròpiament gascona— és francament reduït. Al costat dels exemples molt més nombrosos de *serpolet* (entre els quals hi ha Mèles),³⁶ Séguy (1953: 96) va obtenir *s[a]rpolet* a Arrens i Gavarnia —són les formes de l'ALG que hem citat fa un moment— i *serporet* a Santa Maria de Campan, Antràs o Sèish, i, a aquest catàleg i al de l'ALG, podríem afegir-hi alguna atestació local més de la bategant en algun altre treball.³⁷ Tenint en compte el que acabem de dir sobre la presència esporàdica de *serpoth* o *s[a]rpoth* com a designació del serpoll fora d'alguns sectors de les Lanes assenyalada per l'ALG, no és estrany que l'any 1953 —abans de l'aparició del primer volum de l'atles gascó— Séguy (ibídem) només indiqués aquest mot a través del diccionari de Simin Palay.³⁸ Sigui com sigui, el mateix Séguy (1953: 237) assegura que el tipus amb lateral intervocàlica ha estat «attiré par le franç.», i que per tant el francès *serpolet* hauria intervingut en la presència de tants termes amb *-l-*, contraris a la fonètica gascona i escampats més ençà de la Garona. I si bé una contaminació més recent no és del tot descartable, tinguem en compte que *serpolet* (atestat en francès

34. Aquí, però, la forma sembla ser més aviat *serpolh* (vegeu també Laurent 2002a: 161). Aquesta aparent anomalia fonètica en el so final en un parlar gascó ha de ser l'altra cara de la moneda de casos com els mots *arrastoth* o *ardòth*, que de tenir *-P'LU* i *-B'LU* finals han passat a assimilar-se a *-ULLU* (Coromines 1990: 286, 40, 280).

35. El *serporet* que l'ALG troba, entre altres llocs, a Bedós, és el mateix que figura per a Lascun a Bendel (1934: 70).

36. Amb la mateixa consonant inicial palatalitzada que també consta a l'ALG, que potser és el resultat d'una realització africada nascuda del contacte de l'article definit i *[s]-* inicial en *eth s[a]rpolet*. La forma amb *-l-* és també la de Marsan (Le Nail / Eygun, ed. 2015: 132) i de Dupleich (1843: 126).

37. Rolland (1896-1914: IX, 30), per exemple, també va obtenir una forma que suposa *s[a]rpolet* a Argelès.

38. Curiosament, recordem que Palay va nàixer a Castèida e Doat, a menys d'una trentena de quilòmetres de Pontac, on l'ALG localitza el mot. Aquest poeta i filòleg recull en el seu diccionari *sarpoulét, -rét* i *sarpouët* (DBGM: 883), a més de *serpoulét*, que envia als anteriors (DBGM: 904), en tots els casos com a 'serpolet', a més d'un *saboù* propi de Chalòssa. Precedentment, el successor del primitiu no sembla que apareguí, per contra, en el diccionari de Lespy i Raymond (DBAM: 567, 585), que recullen *sarpoulet, serpoulet* i *serpouret*.

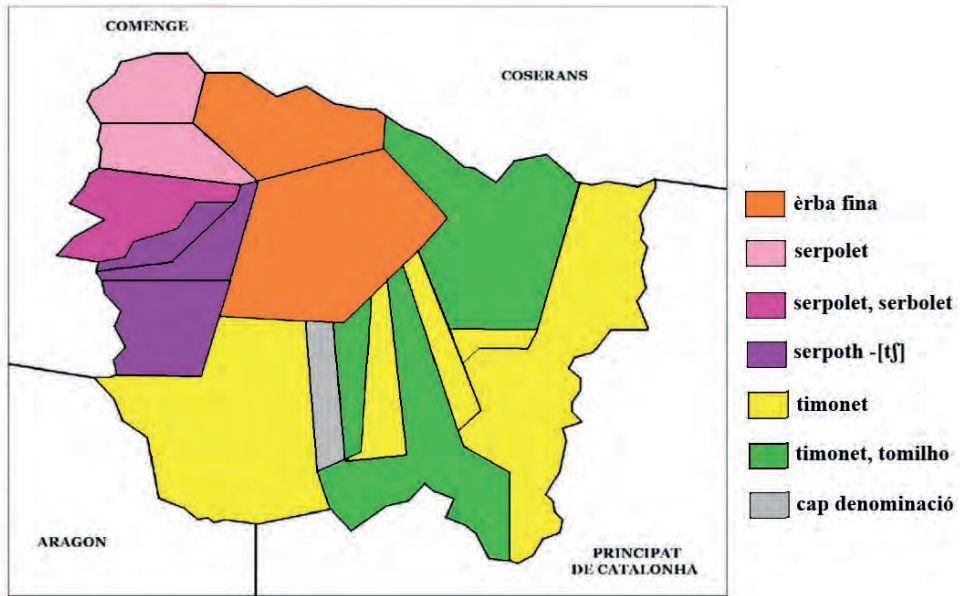
cap a l'any 1500; FEW XI, 524a, 20-22) respon perfectament a les lleis fonètiques de l'occità ultragaronenc, i que per tant, per arguments estrictament formals, no caldria que fos un francesisme. Bertoldi ja remarcava que *serpolet*, a l'Estat francès, és més meridional que septentrional: «Alla denominazione del serpillio concorrono su suolo francese particolarmente tre voci, serpyllum, pulliolum e thymum [...]. Nel settentrione e nel centro predominano i riflessi di thymum, nel mezzogiorno i riflessi di serpyllum» (Bertoldi 1926: 142). I, de fet, s'ha assenyalat que és de la forma occitana que en sortiria la francesa: «prov. *serpol* (> frz. *serpolet*)» (REW 7859).

Ja hem pogut constatar, doncs, que *serpolet* s'usa fins a les portes mateix de la Vall d'Aran. Que Séguy i l'ALG obtenien aquest mot a Mèles i que, en les zones més immediates, amb prou feines s'escapa a la presència habitual d'aquesta forma algun cas isolat com el *serporet* localitzat a Con·hlents. A la veïna vall de Luishon, la forma de Sacaze (1890: 107) també és «*Serpoulet*, m.», *Thymus serpyllum*. Però alguns treballs no només situen a la Vall d'Aran aquesta forma tan habitual en el domini occità, sinó també el resultat normal en gascó de SERPULLUM. Així, Coromines (1990: 698), va trobar *serpoth* a Sant Joan de Toran (amb una africada final que és normal a la zona; Carrera 2008b: 16-18), i igualment a Vilac, però aquí ja amb [-t] i precisant que «també ho deien afrancesat *serpulét*». ³⁹ Bernhard (1988: 85) també sembla que només en tingui constància en dues poblacions, ja que com a *Thymus serpyllum* o 'Quendel' troba *serpolet* a Arròs (probablement amb un dels seus habituals errors en la transcripció de la tònica, que aquí és semioberta) i *serpoth* a Vilamòs. El més interessant del cas és que la forma de Vilamòs té una africada final, [ser'putʃ], i que això no sembla, com veurem, una de les distraccions recurrents en el treball d'aquest investigador.

Precisem que els termes *serpoth* i *serpolet* no semblen habituals ni al centre ni a la part alta de la Vall d'Aran. Tot i que Coromines localitzés *serpoth* a Vilac, en el decurs de les nostres enquestes van refusar la forma no només a Aubèrt —també al terçó de Marcatosa— sinó en nombrosos punts situats Garona amunt. Els termes semblen vius en els dos terçons inferiors: Lairissa i els Quate Lòcs. I el més curiós del cas és que cadascuna d'aquestes zones sembla preferir més aviat una forma o l'altra. A Canejan coneixen el mot *serpolet*, però el consideren francès i no l'accepten com a propi del parlar local en la mesura que diuen que, en definitiva, és el mateix que la *èrba fina* (que, per tant, recobriria semànticament tant el timó com el timó de muntanya). Per contra, a Bausen ja usen *serpolet* com a nom de la planta que s'acostaria al *tomillo*, terme hispànic per al *Thymus vulgaris*. Tant a Les com a Bossòst (on hi ha una variant *serbolet* al costat de *serpolet*) ⁴⁰ també utilitzen aquest terme i el diferencien de la *èrba fina*, en el primer cas mentre destacaven l'ús que es fa del vegetal «enes *anciams*».

39. A la tesi (Coromines 1931: 105) només hi consta Sant Joan de Toran. Com passa a vegades en qüestions botàniques, Coromines (1990: 698) comenta aspectes morfològics del vegetal en qüestió: «molt semblant a la farigola, i no molt diferent del fonoll».

40. Probablement es tracta d'una simple dissimilació, tot i que es podria imaginar una atracció del terme *serveròla* que Coromines (1990: 697) va sentir a Bossòst mateix o fins i tot de *cèrvi* 'cèrvol', tot i que avui a la localitat més aviat diguin l'hispanisme *cièrvo*.

Mapa 3. 'Timó de muntanya', 'serpoll'; *Thymus serpyllum*.

A totes les localitats de Lairissa, en canvi, sembla que usen *serpoth*, i el més destacable del cas és que ho fan amb una realització africada final que fa que el mot sigui [ser'putʃ].⁴¹ Per tant, ens trobem davant d'un exemple en què el so africad final derivat de -LL', abans general a la Vall d'Aran, no ha estat simplificat en l'oclusiva -[t]. Aquest cas es pot situar al costat d'altres mots amb una vocal tònica velar que precedeix aquell grup, com *còth* 'coll', *poth* 'gall', *mòg* 'moll, impregnat d'aigua' ([mòtʃ] < MOLLE), *moth* 'moll (de l'os), part substanciosa', o sobretot [be'dutʃ], *bedoth* 'bedoll', on l'africada se sent únicament fins als confins del Baish Aran.⁴² Vet aquí, doncs, una altra mostra de «survivalance de la palatalisation» (Bec 1968: 99-104), de manteniment excepcional de -[tʃ], més enllà de l'àrea on -LL' encara avui té com a continuador una realització africada, cosa que és prò-

41. Malgrat que a Aubèrt no tinguem constància de l'ús del terme, no és en absolut descartable que *serpoth* pugui usar-se en algun punt de Marcatosa, com indicava Coromines. A Aldea *et al.* (2017: 103, 153), com a nom de *Thymus serpyllum* s'enumeren *èrba fina*, *timonet* i també *serpoth*, i recordem que aquest treball no entrevista ningú a Lairissa. En canvi, sí que s'hi realitzen dues entrevistes en nuclis molt propers a aquest terçó, Arròs i Vila, d'on d'altra banda prové una de les autores.

42. Sobre totes aquestes formes i altres exemples de presència inusual de l'africada final fora de Bausen i Canejan, vegeu sobretot Carrera (2008b: 18-21) o, en tot cas, Carrera (2007: 66-67; 2015: 72-73), on matisem i completem el que comentava Coromines (1990: 40). El cas és que, per ser rigorosos, no podem oblidar que esporàdicament se'n donen casos en altres contextos com en un sintagma que inclou un article definit (baix-aranès *ath hons* 'al fons', [a'tʃuns]) o fins en la seqüència -ELLU, almenys en la toponímia de la població veïna de Bossòst (*còth de Panèth* -[etʃ]; Carrera 2001: 58).

pia de gairebé tot el gascó pirinenc oriental.⁴³ Un altre testimoni d'una articulació que abans havia estat general en aranès, incrustada en un fitònim.

4. RECAPITULACIÓ

A partir de tot el que hem exposat en les pàgines precedents amb relació a les designacions de la farigola i del timó de muntanya obtingudes a la Vall d'Aran, podem emetre les següents consideracions:

a) Per fer referència al timó o farigola, l'apel·lació *èrba fina* sembla haver estat més o menys general a tota la comarca, tenint en compte que avui encara la localitzem des de punts extrems de la part baixa (Canejan, Les, Bossòst, Arres, Es Bòrdes) fins a la població més enlairada del Naut Aran (Bagergue), passant per localitats de la zona central (com Aubèrt o Escunhau). El fet que l'obtinguem en vuit poblacions ja representa un nombre superior al de la quantitat d'ocasions en què aquesta denominació fa acte de presència en treballs anteriors, com, per exemple, els de Joan Coromines o Gerhard Bernhard. Diguem, d'altra banda, que *èrba fina* és un sintagma ben conegut més enllà de la frontera per referir-se a la farigola, especialment en les àrees gascones que envolten la Vall d'Aran, com demostren diverses recerques o inventaris precedents com —entre altres— l'*ALG*. En aquest sentit es pot dir, doncs, que aquest petit país no constitueix —o més aviat no *constituïa*— cap gran excepció en el seu marc territorial immediat.

b) A la Vall d'Aran l'espai de *èrba fina* deu haver-se comprimit a causa de l'arribada de termes extrínsecs que han reeixit a implantar-se a la comarca per designar la farigola, potser ajudats per l'eventual raresa del timó en aquest país gascó. D'entrada la designació *timonet*, un més que probable catalanisme, arrelat sobretot a la part alta i fins i tot en alguna localitat de la part central com la mateixa capital. Per una altra banda, l'hispanisme *tomilho*, d'instal·lació irregular en diverses poblacions, que fins i tot ha estat obtingut en algun punt extrem de la part baixa. Aquest terme exogen, per tant, presenta diferències substancials amb l'anterior des de l'òptica territorial. Tot plegat també deu indicar una irrupció posterior a *timonet* des del punt de vista cronològic, cosa que corroboraria el fet que, de manera general, manqui en publicacions anteriors.

c) Per fer referència al timó de muntanya, en algunes poblacions encara es pot usar *èrba fina*, sense establir-se per tant una diferència amb la farigola (Canejan, Aubèrt). Com en el cas anterior, però, els termes *tomilho* i —sobretot, un altre cop— *timonet* són clarament hegemònics a la part alta i igualment presents a la part central, al terç de Castièro. Fins i tot en les poblacions en què hem pogut constatar que *èrba fina* encara s'usa per designar la farigola —com Bagergue o Escunhau—, les formes exògenes ja aparei-

43. Vegeu un cop més Bec (1968: 85-98, així com la segona *carte phonétique* del seu *album de planches*) a més de, per exemple, Ronjat (*GIPP* II: 316), tot i que aquí s'hi afirmi, per falta de dades precises, que el so africacat és propi de tota la Vall d'Aran «sauf Montgarri».

xen per referir-se al serpoll. Tot i això, entre les apellacions d'aquest darrer vegetal que hem pogut recollir a la Vall d'Aran, les més interessants són, sense cap mena de dubte, les del tipus *serpolet* i *serpoth*.

d) *Serpolet* i *serpoth* són les denominacions hegemòniques a la part baixa de la comarca per fer referència al timó de muntanya, amb l'única excepció de Canejan (on, tanmateix, no desconeixen el primer dels dos termes, tot i que en refusin l'adscripció a l'occità local). En aquest cas, el terçó dels Quate Lòcs sembla preferir *serpolet* (amb la variant esporàdica *serbolet*, que hem pogut sentir a Bossòst), mentre que a Lairissa senyoreja *serpoth*, de manera que es pot dir que hi ha una distribució territorial de formes que segueix els límits de les seculars divisions administratives araneses. En la resta del domini occità, com donen a entendre les dades de diverses fonts, el terme *serpolet*, derivat de SERPULLUM, deu haver aconseguit al llarg del temps una difusió cada vegada més important. I, tot i que no calgui descartar que el francès pugui haver contribuït a la seua propagació (en la mesura que també se serveix d'aquest terme), tampoc no oblidem que *serpolet* ha de ser autòcton en occità segons les lleis fonètiques d'aquesta llengua (tot i que no pas en el dialecte gascó, on el resultat genuí seria *serporet* o *s[a]rporet*, amb -LL- > -r-, designacions que, per altra banda, es conservarien en alguns indrets).

e) L'àrea aranesa més permeable a les innovacions vingudes de Garona avall, el terçó dels Quate Lòcs, coneix per tant *serpolet*, i s'afilera en conseqüència amb nombroses zones de la resta del domini occità. Per contra, Lairissa (Arres, Vilamòs, Es Bòrdes), i qui sap si això seria també vàlid per a algun punt proper de Marcatosa que no és present en la nostra xarxa de localitats, manté un descendent del primitiu SERPULLU. Es tracta de *serpoth*, una forma menys habitual en els treballs anteriors que no pas el seu concurrent —i, igualment, per comparació, escassa en el conjunt del territori gascó— on compareix el resultat regular del grup consonàntic -LL' del dialecte sud-occidental de la llengua occitana. Deixant de banda els dos pobles de l'extrem baix-aranès, avui el producte de -LL' a la Vall d'Aran és un so oclusiu -[t], tot i que anteriorment la realització -[tʃ] era general a tota la comarca, com en la major part del gascó pirinenc oriental. Només algunes poques formes, en què l'antic grup consonàntic final es trobava sobretot —tot i que no exclusivament— després d'una vocal velar, mantenen encara avui aquell so africacat, ja sigui a tot el país o, esporàdicament, en àrees més restringides com el Baish Aran. En conseqüència, *serpoth* ha de passar a engrossir aquest catàleg, ja que a Lairissa és pronunciat [ser'putʃ] de manera sistemàtica. Aquest mot és, per tant, una altra excepció —aquest cop sembla que concentrada sobretot en un terçó, qui sap si per l'arribada de *serpolet* en l'altra zona baix-aranesa— al resultat oclusiu que s'ha imposat a gairebé tota la comarca, que pot ser comparat, per extensió i context fonètic, al cas de *bedoth* ('bedoll'), un altre terme vegetal, on el so africacat es pot sentir fins als confins de Lairissa i de Marcatosa, a una certa distància dels darrers pobles dels Quate Lòcs, on és una realització tradicionalment regular.

BIBLIOGRAFIA

- ADEMÀ, Casimiro (1966): *Estudio sobre el dialecto aranés*. Barcelona: Occitania.
- ALDEA, Clara *et al.* (2017): *Estudi etnobotanic ena Val d'Aran. Sabença populara e patrimonni culturau*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- ALC = GRIERA, Antoni (1962-1964): *Atlas lingüístic de Catalunya*, 8 vol. Barcelona: Abadia de Sant Gugat del Vallès. Reimpresió dels volums I-V, amb primera edició de 1923-1936.
- ALDC = VENY, Joan / PONS, Lúdia (2001-2018): *Atles lingüístic del domini català*, 9 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALF = GILLIÉRON, Jules / EDMONT, Edmont (1902-1910): *Atlas linguistique de la France*, 9 vol. París: Honoré Champion.
- ALG = SÉGUY, Jean (dir.) (1954-1973): *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*, 6 vol. París: CNRS.
- ALIBERT, Louis [ALIBÈRT, Loís] (1997⁶ [1966]): *Dictionnaire occitan-français selon les parlers languedociens*. Puèglaurenç: Institut d'Estudis Occitans.
- ALLOc = RAVIER, Xavier (1978-1993): *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc occidental*, 4 vol. París: CNRS.
- ALLOr = BOISGONTIER, Jacques (1981-1986): *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc oriental*, 3 vol. París: CNRS.
- ALMC = NAUTON, Pierre (1957-1963): *Atlas linguistique et ethnographique du Massif Central*, 4 vol. París: CNRS.
- ALP = BOUVIER, Jean-Claude / MARTEL, Claude (1975-2016): *Atlas linguistique et ethnographique de la Provence*, 4 vol. París / Forcauquier: CNRS / Les Alpes de Lumière.
- ALVA = GRIERA, Antoni (1973): *Atlas lingüístic de la Vall d'Aran*. Barcelona: Instituto Internacional de Cultura Románica.
- BADIA I MARGARIT, Antoni Maria / PONS, Lúdia / VENY, Joan (1993): *Atles lingüístic del domini català. Qüestionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BALLARÍN, Ángel (1978² [1971]): *Diccionario del benasqués*. Saragossa: La Editorial.
- BEC, Pierre [BÈC, Pèire] (1968): *Les Interférences linguistiques dans les parlers du Comminges et du Couserans*. París: PUF.
- BELLOC, Émile (1910): «Dialecte et toponymie du Val d'Aran et des pays voisins», *Bulletin de l'Association française pour l'avancement des sciences (39e session, Toulouse)*, 4, p. 43-55.
- BENDEL, Hugo (1934): *Beiträge zur Kenntnis der Mundart von Lescun (Bass.-Pyr.)*. Tübingen: Biberacher Verlagsdruckerei.
- BERNHARD, Gerhard (1988): *Die volkstümlichen Pflanzennamen im Val d'Aran*. Wilhemsfeld: Gottfried Egert.
- BERSACH, José (1983): «Fauna e flora dera Val d'Aran», *Era Bouts dera Mountainho. Libe d'Or de 1982*, p. 101-108.
- BESSON, Françoise / BESSON, Madeleine (2006): *Sur les chemins du Val d'Aran. Ses habitants, ses mots, ses fleurs*. Nîmes: Lacour.

- BERTOLDI, V. [Vittorio] (1926): «Parole e idee. Monaci e popolo, 'calques linguistiques' e etimologie popolari», *Revue de linguistique romane*, 2, p. 137-162.
- BOLÒS, Oriol de (1970): «La formació del llenguatge botànic català». *Estudis Romànics*, vol. XIII, p. 209-224.
- CADEVALL, Joan (1915): *Flora de Catalunya. Enumeració y descripció [sic] de les plantes vasculares espontànies [sic] de l'antic Principat fins avuy conegudes y de les més importants que s'hi cultiven*, vol. 1. Barcelona: Institut de Ciències.
- CARRERA, Aitor (2001): *Toponímia de Bausen e des Quate Lòcs. Estudi sus eth lexic deth Baish Aran*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- CARRERA, Aitor (2004): «Bilanç científic d'ua epòca istorica: es dialectològs catalans e er occitan dera Val d'Aran», *Lingüística Occitana*, 2, p. 29-49.
- CARRERA, Aitor (2005): *Elements de variació diatòpica en el gascó de l'alta conca de la Garona. Afers de vocalisme en l'occità de la Vall d'Aran*. Lleida: Universitat de Lleida. Tesi doctoral inèdita.
- CARRERA, Aitor (2006): «L'aportació de Joan Coromines a l'occità de la Vall d'Aran», dins BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (ed.): *Homenatge de l'IEC a Joan Coromines, en el centenari de la seva naixença*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 81-105.
- CARRERA, Aitor (2007): *Gramatica aranesa*. Lleida: Pagès Editors.
- CARRERA, Aitor (2008a): «Compde rendut dera arrecèrca lingüística sus eth gascon pireneic orientau», *De Lingua Aragonensi*, 4, p. 9-21.
- CARRERA, Aitor (2008b): *Entre dues frontèras. Estudis de lingüística occitana*. Lleida: Pagès Editors.
- CARRERA, Aitor (2015): «L'occità de la Vall d'Aran davant dels parlars gascons veïns. Implicacions lingüístiques de la separació política», dins D. A.: *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica, p. 63-96.
- CARRERA, Aitor (2017): «De cap a un nau atlàs lingüístic dera Val d'Aran», dins CARRERA, Aitor / GRIFOLL, Isabel (ed.): *Occitània en Catalonha: de tempses novèls, de novèlas perspectives. Actes de l'XI^{en} Congrès de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*. Barcelona / Lleida: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya / Diputació de Lleida, p. 103-124.
- CARRERA, Aitor (2018): «Bò, bueu, arronçabueu. Les désignations du bœuf et de la bугrane en gascon aranais», dins PASSET, Claude (ed.): *Actes du 15e Colloque des Langues Dialectales*. Mònaco: EGC, p. 215-229.
- CONDÒ, J. [CONDÒ, Jusèp] (1914): «Vocabulari aranès», *Bulletí de Dialectologia Catalana*, 3, p. 1-27.
- CONSELH GENERAU D'ARAN (2007): *Arbes e arbilhons dera Val d'Aran*. Vielha.
- CONSELH GENERAU D'ARAN (2009): *Misharnons dera Val d'Aran*. Vielha.
- COROMINAS, Juan [COROMINES, Joan] (1931): *Vocabulario aranés*. Barcelona: Imprenta de la Casa de Caridad.
- COROMINES, Joan (1976-1977): *Entre dos llenguatges*, 3 vol. Barcelona: Curial.
- COROMINES, Joan (1990): *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Barcelona: Curial.

- COSTA, Antonio Cipriano [COSTA, Antoni Cebrià] (1877² [1864]): *Introducción a la flora de Cataluña y catálogo razonado de las plantas observadas en esta región*. Barcelona: Imprenta Barcelonesa.
- COSTE, L'Abbé [Hippolyte-Jacques] / SOULIÉ, L'Abbé [Joseph-Auguste-Louis] (1913-1914): «Florule du Val d'Aran ou catalogue des plantes qui croissent spontanément dans le bassin supérieur de la Garonne depuis ses sources jusqu'à son confluent avec la Pique», *Bulletin de géographie botanique*, vol. XXIII, p. 91-136; vol. XXIV, p. 5-47.
- DAO = BALDINGER, Kurt (1975-2007): *Dictionnaire onomasiologique de l'ancien occitan*, 10 fasc. Tübingen: Niemeyer.
- DAOSuppl = BALDINGER, Kurt (1980-2007): *Dictionnaire onomasiologique de l'ancien occitan*, 10 fasc. Tübingen: Niemeyer.
- DBAM = LESPY, Vastin / RAYMOND, Paul (1998³ [1887]): *Dictionnaire du béarnais ancien et moderne*. Pau: Marrimpouey.
- DBGM = PALAY, Simin (1980³ [1932-1934]): *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*. París: CNRS.
- DCVB = ALCOVER, Antoni Maria / MOLL, Francesc de Borja (1985⁵ [1930-1962]): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. Ciutat de Mallorca: Moll.
- DECat = COROMINES, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol. Barcelona: Curial / La Caixa.
- DOM = STEMPER, Wolf-Dieter / SELIG, Maria (dir.) (2013-...): *Dictionnaire de l'occitan médiéval. DOM en ligne*. Bayerische Akademie der Wissenschaften. En línia: <<http://www.dom-en-ligne.de>>.
- DUPLEICH [Jean-Jacques-Prudence] (1843): *Dictionnaire patois-français, ou Choix intéressant de mots patois à l'usage de l'arrondissement de Saint-Gaudens*. Sent Gaudenç: Tajan.
- ERNOUT, Alfred / MEILLET, Antoine (2001⁴ [1932]): *Dictionnaire étymologique de la langue latine*. Bonchamps-lès-Laval: Klincksieck. Reimpresió de la quarta edició de 1959, revisada el 1985.
- FARENC, Gustave (1973): *Flore occitane du Tarn*. Agen: Cap e Cap.
- FERRAZ, Vicente (1934): *Vocabulario del dialecto que se habla en la Alta Ribagorza*. Madrid: Tipografía de Archivos.
- FEW = WARTBURG, Walther von (1922-2002): *Französisches etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, 25 vol. Leipzig / Bonn / Basilea: Klopp / Teubner / Zbinden.
- FONT QUER, P. [FONT I QUER, Pius] (1944): *Los estudios botánicos en la provincia de Lérida*. Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses.
- GIPP = RONJAT, Jules (1930-1941): *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*, 4 vol. Montpellier: Société des langues romanes.
- GOMIS I MESTRE, Cels (2015³ [1891]): *Botànica popular catalana. Dites i tradicions populars referents a les plantes*. La Bisbal d'Empordà: Sidillà.
- HEYNS, Karl (1938): *Wohnkultur, Alp- und Forstwirtschaft im Hochtal der Garonne*. Hamburg: Seminär für romanische Sprachen und Kultur.

- KRÜGER, Fritz (1995a): *Los Altos Pirineos. Comarcas, casa y hacienda (primera parte)*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1936.
- KRÜGER, Fritz (1995b): *Los Altos Pirineos. Cultura pastoril*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1935.
- KRÜGER, Fritz (1996a): *Los Altos Pirineos. Comarcas, casa y hacienda (segunda parte)*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1939.
- KRÜGER, Fritz (1996b): *Los Altos Pirineos. Las labores del campo (primera parte)*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1936.
- KRÜGER, Fritz (1996c): *Los Altos Pirineos. Las labores del campo (segunda parte)*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1939.
- KRÜGER, Fritz (1997): *Los Altos Pirineos. Manufacturas caseras, indumentaria, industrias*. Tremp / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón. Traducció de l'original alemany de 1945.
- LAURENT, Jean-Pierre (2002a): *Les Dialectes du Séronais. La Bastide-de-Sérou, Castelnau-Durban, le Mas-d'Azil: grammaire et dictionnaire*. S. l.: l'autor.
- LAURENT, Jean-Pierre (2002b): *Le Dialecte gascon d'Aulus: grammaire et dictionnaire*. S. l.: l'autor.
- LE NAIL, Jean-François / EYGUN, Jean (ed.) (2015): *François Marsan et Jean Soulé-Venture. Lexiques gascons inédits*. Pau: Camins.
- LLENAS, Manuel (1912): *Contribución al estudio de la flora del Pirineo central (Valle de Arán)*. Barcelona: Institució Catalana d'Història Natural.
- LLENSA DE GELCÉN, Santiago (1953): «Hallazgos botánicos e impresiones forestales correspondientes a nuestras excursiones por el Pirineo leridano (años 1951 y 1952)», *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, vol. XII, p. 71-104.
- MASCLANS, Francesc (1981² [1954]): *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Granollers / Barcelona: Montblanc-Martin / Centre Excursionista de Catalunya.
- MOULIS, Adelin (1978): *Dicciunari lengodoucian-frances. Dictionnaire languedocien-français*. Vernhòla: l'autor.
- PALDC = VENY, Joan (2007-2019): *Petit atlas lingüístic del domini català*, 7 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PDPF = LEVY, Emil (1991 [1909]): *Petit dictionnaire provençal-français*. Rafèla: Marcel Petit. Reimpressió.
- PICOT DE LA PEYROUSE, Le Baron [Philippe-Isidore] (1818): *Histoire abrégée des plantes des Pyrénées, et Itinéraires des botanistes dans ces montagnes*, 2 vol. Tolosa: Bellegarrigue.
- RAVIER, Xavier (1976): «Jean Séguy et la traversée du langage gascon: réflexions sur une topogènese géolinguistique», *Revue de linguistique romane*, 40, p. 389-402.

- RAYNOUARD, François-Just-Marie (1838-1843): *Lexique roman, ou Dictionnaire de la langue des troubadours*, 5 vol. París: Silvestre.
- REW = MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1911-1920): *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- ROHLFS, Gerhard (1931): «Beiträge zur Kenntnis der Pyrenäenmundarten», *Revue de linguistique romane*, 7, p. 119-169.
- ROHLFS, Gerhard (1977³ [1935]): *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Tübingen / Pau: Niemeyer / Marrimpouey Jeune.
- ROLLAND, Eugène (1896-1914): *Flore populaire de la France, ou Histoire naturelle des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le folklore*, 11 vol. París: Librairie Rolland.
- SACAZE, Julien (1890): «Flore populaire de Luchon», *Revue des Pyrénées*, vol. II, p. 834-841.
- SACAZE, Julien (1891): «Flore populaire de Luchon. Suite & fin», *Revue des Pyrénées*, vol. III, p. 105-111.
- SÉGUY, Jean (1948): «Noms populaires de plantes au Val d'Aran», dins D. A.: *Mélanges offerts à H. Gavel*. Tolosa: Privat, p. 91-98.
- SÉGUY, Jean (1952): «Toponymes du versant nord des Pyrénées d'origine botanique», dins D. A.: *Actas del Primer Congreso Internacional del Pirineo (San Sebastián, 1950)*, vol. VII. Saragossa: Instituto de Estudios Pirenaicos, p. 33-50.
- SÉGUY, Jean (1953): *Les Noms populaires des plantes dans les Pyrénées centrales*. Barcelona: CSIC.
- SÉGUY, Jean (1955): «Les noms pré-latins des animaux et des plantes en Gascogne», dins BADIA I MARGARIT, Antoni Maria / GRIERA, Antoni / UDINA, Frederic (ed.): *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Universidad de Barcelona, 7-10 abril de 1953)*, vol. II. Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès, p. 531-538.
- SOLER I SANTALÓ, Juli (1998³ [1906]): *La Vall d'Aran (1906)*. Tremp: Garsineu. Reedició de la primera edició de 1906. N'hi ha una traducció en occità de 1988.
- TDF = MISTRAL, Frédéric [MISTRAL, Frederic] (1979 [1878-1886]): *Lou Tresor dóu Felibrige. Dictionnaire provençal-français embrassant les divers dialectes de la Langue d'Oc moderne*. Rafèla: Marcel Petit. Reimpressió.
- TEXIDOR Y COS, Juan [TEIXIDOR I CÓS, Joan] (1871): *Flora farmacéutica de España y Portugal, precedida de varios capítulos preliminares y determinación de materiales farmacéuticos exóticos*. Madrid: Imprenta de José M. Ducazcal.
- TOURNON, D.-J. [Dominique-Jérôme] (1811): *Flore de Toulouse, ou Description des plantes qui croissent aux environs de cette ville*. Tolosa: Bellegarrigue.
- VALLÈS, Joan *et al.* (2014): *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya / TERMCAT.
- VALLÈS, Joan (2019): *Etnobotànica: persones, plantes, cultura i benestar: aspectes generals, i situació i perspectives als Països Catalans. Discurs de presentació de Joan Vallès Xirau com a membre numerari de la Secció de Ciències Biològiques, llegit el dia 8 d'abril de 2019*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques.

- VERGÉS, Frederic (2009³ [1991]): *Petit diccionari. Castelhan-aranés (occitan)-catalan-francés. Aranés (occitan)-castelhan-catalan-francés*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- ZETTERSTEDT, Johan Emanuel (1857): *Plantes vasculaires des Pyrénées principales*. París: A. Frank.

RESUM

El gascó pirinenc oriental —on s'inclouen les varietats de la Vall d'Aran— ha estat objecte de nombroses publicacions on sovint apareixen designacions de vegetals. Tanmateix, també és freqüent que aquests mateixos treballs presentin llacunes i contradiccions, fins al punt que rarament podem establir catàlegs detallats i exhaustius de les formes usades en determinades zones o localitats. Amb dades de vint anys d'enquestes dialectològiques a la mà (que un dia ens han de permetre arribar a l'objectiu d'un nou atlas lingüístic aranès), aquest article vol explicar i determinar la distribució territorial de les designacions corresponents a dos referents vegetals: les del timó (o farigola) i el serpoll (o timó de muntanya). En el primer cas conviuen apel·lacions autòctones i d'altres d'importades. En el segon es pot observar, a més, una realització africada fora de les poblacions on $-[tʃ]$ (\leftarrow -LL') és regular. Entenem que són només un parell d'exemples que il·lustren l'existència de diferències geolingüístiques dins d'aquell petit país de muntanya i la necessitat de fer-ne una radiografia fitonímica profunda.

MOTS CLAU: occità, aranès, geolingüística, dialectologia, fitonímia.

ABSTRACT

Occitan plant names in the Valley of Aran.
Words for *farigola* and *timó de muntanya* (variant species of thyme)

Eastern Pyrenean Gascon (including the varieties spoken in the Valley of Aran) has been the object of study of numerous publications in which plant names are often found. However, these studies commonly contain gaps and contradictions, so that it is rarely possible to establish detailed, exhaustive lists of the forms used in certain areas and places. Relying on twenty years' dialectal surveys (which will one day allow us to devise a new Aranese linguistic atlas), this article is an attempt to account for and determine the territorial distribution of the names of two vegetal species: those referring to thyme (*timó/farigola*) and those referring to wild thyme (*serpoll/timó de muntanya*). In the first case, there are both native and imported terms. In the second case, there is an affricated

articulation outside of places where the change from -LL' to -[tʃ] is regular. It seems that it involves just a couple of examples that reveal the existence of geolinguistic differences within this small mountain area, but which point to the need for a more in-depth examination of the plant names there.

KEY WORDS: Occitan, Aranese, geolinguistics, dialectology, plant names.